

סינדרלה מסרבת להינשא

מאת ירדנה הדס

"כולנו לכודים בתבניות החברתיות, שאלהן אנו משתייכים. העדה המפרשת שלנו מקשרת אותנו אל דרכי חשיבה מותנות ומובנות.

עם זאת, תפקידו של הסופר — לסייע בידי קוראיו לבחון מחדש ללא הפוגות את המוסכמות, ולקחת חלק בשינויין עם גזילת הידע והניסיון בעדתו המפרשת. הוא הממונה לא רק על הישרדותה של תרבותו לאחר השינויים, שיחולו בה, אלא גם על קיום של כבוד במרחב החדש, על שימור כושר ההבחנה והמודעות העצמית. לא יתר אינדיבידואליות היא הסכנה האורבת לעולמו של האדם, אלא חסרונה של זו... סופרי הילדים מצויים — או חייבים להימצא במחנה, המסייע לבני הנעורים, שהם קהילית העתיד, לחתור אל מעבר למגבלותיה המיוגעות של העדה או הקהילה, שלתוכה איתרע מזלם להיוולד".

דברים אלה עמדו במרכז סיכום דבריו של **איזון צ'מברס** בקונגרס ה-18 של

I.B.B.Y.

לבטיו של יוצר כמו של מנהיג, ומחנך — קשים המה ומייסרים. השאלה: האם חייב הוא בכך, האיץ הוא חייב נאמנות לעצמו, לתחושת חירותו האישית?

1. המושג "עדה מפרשת" הוא משל סטנלי פיז.

2. ראה רשימתו של אוריאל אופק על הקונגרס בחוברת זאת.

הקשבתי ללבטיהם של דוברים רבים, שנדרשו לבעייה, וזכרתי דבריהם של רבים וטובים, שטרחו לשחרר את הסופר מכל התחייבות חברתית שהיא, מכל "חפץ ענייני".³

מרגרט מיק עמדה בדבריה על התועלת, שיפיק הקורא הצעיר בעולמנו, ההולך ומשתנה. מן הקריאה, הוא ילמד לדעת, באמצעות הסיפור הטובה, את הריאלי, האמיתי, היסודי. שלושה אלה יהיו לו קרקע־צמיחתו כאדם. הסיפור יעניק לו מקום, מרחב, שבו יוכל להתנסות בחיים, שמציאות חייו לא העניקה לו. ספר, קורא והנאה — הוא הצורך המבטיח חיות והצלחה לאמנות, שכליה הן מלים. ימינה של הילדות ארוכים יותר משהיו ועל הסיפור הטוב להעשירם ולא רק להציע מפלט בלתי ריאלי בעתות מצוקה.

דברים אלה הוליכו — בדרך הטבע — לדיון בסיפור העממי לסוגיו. המעשייה והאגדה הן ריאליות. פערים שברקמתם הם האובניים, שעליהם נולדת ההבנה האנושית. ההאזנה לאגדה מעוררת יראת כבוד אל היש והמתחדש גם יחד. מרגרט מיק איננה חוששת לעתידו של הסיפור, שלא כרבים מחבריה בקונגרס: "אמנות הסיפור תגווע רק כשיקיץ הקץ על התשוקה לחלוק חוויות עם הזולת", היא אומרת בביטחון.

עם כל השוני שבדברי השניים, היו ביניהם נקודות־הסכמה רבות. שניהם הדגישו ערכה של הריאליה המתחדשת. שניהם ראו בה מכה משותפת לילדים רבים, כלי ליצירת רגשות שיתוף ואהוה אנושית.

דובריה של ספרות הילדים מן הארצות המתפתחות הביעו משאלות שונות לחלר־טין. הדברים נבעו, כמובן, מן המציאות בארצותיהם. **קיוקו מצוקה** מיפן קראה להרחבתו ולעידודו של מפעל הדפסתן והפצתן של אגדות עם. דאגתה נתונה לשיקום הערכתם העצמית של ילדי דרום מזרח אסיה, בעיקר. הרי לארצות המתפתחות אוצרות של פולקלור. בכך יכולים ילדיהן להתגדר. אם יכירו ילדי המערב בחנו ובעשרו של עולם הסיפורת הזה, ייקל על שני הצדדים ליצור ביניהם קשר של רעות אמיתית.

בבעיה זאת — לאמור: בשאלת התרגום וההפצה של הסיפור העממי הייחודי — עסקו באי הקונגרס אף במסגרת קבוצות דיון, שהיו מצומצמות, ואפשרו בדיקת דרכים להעברת הסיפור העממי מכלי לשוני אחד למשנהו. לא הכל הזדהו עם רגשות המצוקה, שהולידו את הדחף, שקיוקו מצוקה היתה לו לפת. אך מרבית הדוברים התייחסו אליו בהבנה ובאהדה. כיון שגרימת הנאה מן סיפור היא מרכיב עיקרי

3. ראה עמנואל קאנט: "בקורת כוח השיפוט".

4. סידרת קבצים של סיפורים אסיאניים מתורגמים לאנגלית, יצאה לאור בהידור רב. היא מכילה אגדות ומעשיות ממנגלה־דש, קמבודיה, הודו, קוריאה, לאוס, יפן, מליה, נפאל, הפיליפינים ותאילנד. פרטיה: "FOLK-TALES FROM ASIA For Children Every where".
sponsored By the Asian Culture centre For Unesco.

להצלחתה של מלאכת תרגום זו, נתגלעו עד מהרה חילוקי דעות בעניין מובנותם של מרכיבים, שהם ייחודיים לכל תרבות, והסברתם לילד זר תייגע אותו והיא עלולה אף להרתיעו מהמשך הקשר עמה.

סיפור המהתלה או הבדיחה הודגם לצורך זה. הרי אין כמותו לגרימת הנאה ולהרחבת הדעת. ההומור הטוב הוא מבין, סלחני וסובלני. מסקנת הדיון היתה: הכרה בקשיי התרגום, ועם זאת — ביטחון בכדאיותו של המאמץ.

הצוותים בחנו מסקנותיהם של אנתרופולוגים בבעייה זו. דומה, שמשקנת הקבור צות תואמת דבריה של לורה בוהאנאן, שאמרה: ההומור הוא ברהעברה וברתרגום מתרבות לחברתה, על אף הבעיות הכרוכות בו.

הסיפור האמנותי, המעוגן במשקע לאומי-דתי, ייחודי, אינו כזה, ולא תמיד ייצאו היצירה, המספר או הקורא הצעיר הזר נשכרים מן המפגש, שייצור התרגום.

מספר-הסיפורים, יותר מעמיתו הסופר, הוא החזק והחשוב בין ה"מורים" שעל גבי המסך הקטן. הילד להוט אחריו. אין הוא נתון לבידוד או לקשיים, הכרוכים בקריאה שתוקה. על כן ניתנה הדעת לאמצעי התקשורת, ולטלוויזיה בעיקר: פטר גריפיטס עמד על מניעיהם של מנהלי רשויות השידור בבואם לקבוע מדיניות:

קיימת נטייה להרחקת הילד מן האמת משום חולשת המבוגר, מחמת מגמותיו החינוכיות, מתוך רצון להגן על מסגרות ישנות, מפני השאיפה לשמור את הנוער במצב של שביעות רצון ושלווה.

הסכנה, האורבת למספר, ההולך בתלם הנוח הזה, היא אחת: אמינותו תיפגע. הילד ינהה, אמנם, מחיותיו של וולט דיסני, הנושאות למענו את שלטי הכותרות על המסך הקטן, אך יתקשה להבין את המעבר אל סרטי המידע, שבהם אין הזאב גר עם כבש. גריפיטס ציטט דבריו של ילד בן ארבע, שאמר לאחר צפייה בסיפור מתקתק: "גברת אחת חשבה, שהיו קורי עכביש בשמיים. לא היו. היו שם הרבה כוכבים קטנים".

גריפיטס נוטל מן הפעוט מיטאפורה זו: לגביו, מסתכם עולם הבדיון של סיפורי טלוויזיה רבים בכך, שבשמיים יש קורי עכביש רבים כל כך, עד שלא נותר עוד מקום לכוכבים!

האמת האמנותית חייבת אפוא להישמר בקפידה. היא חייבת להיענות להדיו של עולם השרוי בתהליכי שינוי. דרוש לכך אומץ, נחוצה פתיחות. ואמנם, לעתים מופיעים ניצוצות של קריאת תגר על דרכי הסיפור הדומיננטיות. וגריפיטס מסיים בסיפור קצר:

"אנו לוחצים על כפתור מקלט הטלוויזיה. שחקנית צעירה, בידה ספר, יושבת

(המשך בעמוד 61)

בכורסת קש מתנדנדת, ענקית (כסאם של סבא או סבתא, האופייני לשעת סיפור מסורתית). היא מישירה מבט גלוי ובוטח אל המצלמה. היא אומרת: "וכך, למרות כעסן של האחיות החורגות, הלך הנסיך אל המטבח למצוא את סינדרלה. ביישנית קרבה אל הנסיך וישבה לפניו. הוא הציע לה את סנדל הזכוכית, והיא נעלה אותו על רגלה העדינה והזעירה. הוא התאים לה בדיוק! לב הנסיך עלץ בקרבו: הרי לאחר חדשים רבים של חיפוש מצא סוף-סוף את בחירת לבו.

— "סינדרלה" — הוא קרא — "את היא הנערה! את תהיי כלתי, מלכתי, וביחד נמלוך בארץ הזאת בצדק וביושר. הכו בתופים ובחצוצרות: יצללו פעמוני הכנסיה. האומה כולה תחוג!"

סינדרלה חייכה במתיקות והשיבה: "עצור, אל תמהר, שמש הלבבות. כנראה שקראת אגדות רבות מדי. להינשא לאיש ולהיות מלכה — אין זה בדיוק הסוף הטוב, לפי טעמי".

וכך קרה שהנסיף חזר לארמונו ונעשה מזוכא. וסינדרלה חייה לה באושר עד היום הזה, אכן, מאושרת היא ככל אדם אחר".⁶

⁶ הסיפור נלקח מתוך "TRUE STORIES", By David Stafford, a script for the English Programme, Thames Television, 1978.